

Autobiografija Mani Gotovac

Petrović, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:024969>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Engleskog jezika i književnosti i hrvatskog jezika i književnosti

Antonija Petrović

Autobiografija Mani Gotovac

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Engleskog jezika i književnosti i hrvatskog jezika i književnosti

Antonija Petrović

Autobiografija Mani Gotovac

Diplomski rad

humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2021.

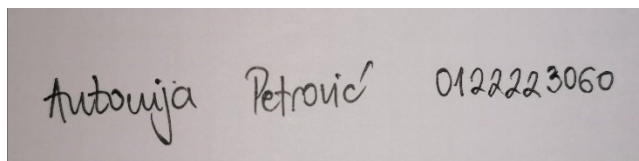
Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio/napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 7. listopada 2021.

Autonija Petrović 0122223060

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U ovom diplomskom radu analizirat će se autobiografija hrvatske književnice Mani Gotovac *Fališ mi - u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi*. Ponajprije će se dati teorijski osvrt na autobiografiju, od njenih početaka do danas, a zatim obuhvatiti njezin razvoj u hrvatskoj književnosti. Uključujući razlike i sličnosti između dnevnika i autobiografije, navedene autobiografske postavke propitat će se na djelu Mani Gotovac u smislu da će biti obrađivani elementi autobiografskoga diskursa koji se prožimaju kroz spomenutu knjigu, a to su kategorije pripovjednog lica, vremena, prostora. Radit će se tako da će se iznijeti teorijski dio o svakom navedenom elementu, a zatim će biti navedeni i primjeri iz teksta koji potvrđuju i opravdavaju prisutnost pojedinoga elementa, odnosno kategorije. Na kraju rada, u zaključku, iznijet će se zapažanja do kojih se došlo pri analiziranju autobiografije i pisanju rada.

Ključne riječi: autobiografija, Mani Gotovac, identitet, pripovijedanje, subjekt

Sadržaj

1. Uvod.....	6
1. Autobiografija.....	7
1.1. Povijest autobiografije	7
1.2. Autobiografija u hrvatskoj književnosti.....	10
1.3. Ženski subjektivitet u hrvatskoj književnosti.....	11
2. Mani Gotovac.....	14
3. <i>Fališ mi</i>	20
3.1. Prvo poglavlje: <i>Usuditi se ljubiti – proljeće</i>	20
3.2. Drugo poglavlje: <i>Mamica – jesen</i>	21
3.3. Treće poglavlje: <i>Žena od teatra – ljeto</i>	22
3.4. Četvrto poglavlje: <i>Luda čovječica – zima</i>	23
4. Elementi autobiografije u djelu <i>Fališ mi – u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi</i> Mani Gotovac 24	
4.1. Kategorija pripovjednog lica	24
4.2. Kategorija vremena	26
4.3. Kategorija prostora.....	29
4.4. Kategorija autobiografskog diskursa	31
5. Zaključak	34
6. Literatura	36
8. Prilozi	38

1. Uvod

Diplomski rad tiče se analize i smještanja u kontekst autobiografskog diskursa knjige *Fališ mi - u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi* Mani Gotovac. U drugom poglavlju donosi se teorijski pristup definiranju autobiografije kao žanra, za što je izrazito značajan Lejeuneov autobiografski ugovor. Potom će se prikazati kako se autobiografija razvijala u hrvatskoj književnosti uključivši i pitanje što je utjecalo na njezin razvoj. Na primjeru *Dnevnika* Dragojle Jarnević objasnit će se pojava koncepta ženskog subjektiviteta u hrvatskoj književnosti, kao svojevrсна paradigma koju slijedi i Mani Gotovac. Zatim slijedi sažimanje svakoga poglavlja što će služiti kao podsjetnik na čitanje i kao pomoć pri daljnjem analiziranju te analiza polaznoga teksta prema određenim autobiografskim elementima, a to su kategorija pripovjednoga lica, kategorija vremena, kategorija prostora i kategorija autobiografskoga diskursa.

1. Autobiografija

1.1. Povijest autobiografije

Autobiografije su često i rado čitano štivo: u povijesti književnosti nailazimo na velik broj autobiografskih tekstova koji su zbog svoje brojnosti i popularnosti potaknuli i brojne teorijske osvrte na sami žanr autobiografije. Iako se autobiografski zapisi pojavljuju već u antici i srednjemu vijeku, teorija autobiografije počela se razvijati tek u 20. stoljeću kada su autobiografski tekstovi već bili sveprisutni. Budući da autobiografija opisuje samu sebe, očigledno nije postojala potreba za dodatnim teorijskim promatranjima i pojašnjenjima sve do 20. stoljeća. Dugo se autobiografija smatrala neliterarnim žanrom, što je mogući uzrok nepostojanja teorijske refleksije. Međutim, u novije se vrijeme autobiografiji posvetilo dosta pažnje, posebice kada je u pitanju tvorba identiteta subjekta.

Autobiografija obuhvaća raznolikosti pojavnih oblika, stoga je teško odrediti njezine granice kao zasebnog žanra. Kroz različita razdoblja povijesti književnosti može ju se susresti u prozi ili u stihovima, drami u usmenom ili u pisanom obliku. Postoji velik broj tekstova koji posjeduju autobiografske elemente, ali se ne mogu svrstati u žanr autobiografije, što je također jedan od problema s kojima se susreću književni teoretičari kada je predmet njihovog proučavanja autobiografija. Prema tome razvio se i pojam autobiografizma koji Medarić opisuje kao književni postupak koji je stilski markiran, a koji se pojavljuje kao refleks žanra autobiografije. Kao takvog može ga se pronaći u tekstovima koji nisu namijenjeni za žanr autobiografije niti su tako recipirani (1993: 46).

Andrea Zlatar u tekstu *Autobiografija na kušnji srednjovjekovlja* piše kako "autor, koji je ujedno i junak priče, hoće osvijetliti svoju prošlost tako da iscrta strukturu svoga bića kroz vrijeme" (1996, 19). U skladu s tim, neki od teoretičara smatraju i kako autobiografija ne može biti objektivna jer je riječ o ponovnoj rekonstrukciji života koji pri tome nužno zadobiva smisao. Pri sklapanju priče je uvijek potrebno vršiti odabir, pa priča ne može izbjeći dimenziju samoopravdanja (Vidić 2011: 13). Autor u autobiografiji naznačuje svoju objektivnost, ali ona nije vjerodostojna jer autor iz sadašnjosti piše o onom „ja“ iz prošlosti te na taj način utječe na oblikovanje svoga staroga identiteta. Međutim, s obzirom na to da autor poznaje kraj priče,

odnosno svoje autobiografije, on nema mogućnost vršiti odabir. I ostali pristupi autobiografiji inzistirali su na kreativnom pripovijedanju života pojedinca, umjesto na pukom iznošenju činjenica, zbog čega je autobiografija i službeno postala književnim žanrom.

Nakon proučavanja i uspoređivanja velikog korpusa tekstova za koje je on smatrao da međusobno dijele obilježja autobiografije, u knjizi *Le pacte autobiographique*, u prijevodu *Autobiografski ugovor*, Philippe Lejeune, čitatelju nudi definiciju autobiografije, prema kojoj je autobiografija „Retrospektivni prozni tekst kojim neka stvarna osoba pripovijeda vlastito življenje, naglašavajući osobni život, a osobito povijest razvoja svoje ličnosti.“ (1999: 202). Ako se Lejeuneova definicija pobliže prouči, može se izvesti nekoliko zaključaka. Prvi je da tekst koji se smatra autobiografijom mora posjedovati nekoliko određenih obilježja, odnosno mora zadovoljavati određene kriterije, a to je da podaci o autoru, pripovjedaču i liku moraju korespondirati, tekst mora prikazivati temu koja se odnosi na osobni život pojedinca koji taj tekst sastavlja te mora biti napisan u prozi i imati pripovjedne karakteristike. Sve navedeno dovodi do sljedećega zaključka; tekstovi koji nisu prozni, odnosno tekstovi koji su pisani u stihovima i koji nisu pripovjednoga karaktera, ne ulaze u (Lejeuneov) korpus autobiografskih tekstova, čime se iz predmeta proučavanja isključuju mnogi oblici autobiografskih tekstova. Treći bi zaključak bio taj da Lejeune pod pojmom autobiografskog ugovora podrazumijeva ugovor između autora autobiografije i čitatelja autobiografije. Drugim riječima, taj ugovor određuje način čitanja autobiografskog teksta, dakle čitatelj svojim čitanjem treba ovjeriti jednakost autora, pripovjedača i lika. Upravo ove tri instance smještaju autobiografiju u područje naratologije. Međutim, Genette u svojoj knjizi upozorava da bi se naratologija, bez obzira na fikciju ili faksiju, trebala baviti proučavanjem svih vrsta priča, zbog čega smatra da je za naratološku analizu potpuno nebitno je li neka priča fiktivna ili faktografska.

Fiktivne i faktografske priče dijele temeljne kategorije; pripovjedač, lik, pripovjedne razine i glasovi, fokalizator, pripovjedno vrijeme, itd. Prema tome i Genette uvažava Lejeuneov autobiografski trokut i definiciju autobiografije koja je na njemu i utemeljena. Međutim, Genette na autofiksiju, na koju gleda kao na novu naratološku kategoriju, a koju definira kao priču u kojoj se fingira identičnost autora, lika i pripovjedača koja je uspostavljena Lejeuneovim autobiografskim ugovorom.

Zanimljivo je da se ni Genette ni Lejeune nisu bavili pitanjem fokalizatora i fokalizacije u autobiografiji. Činilo bi se logičnim da u autobiografskom tekstu upravo sam autor djeluje kao fokalizator jer događaje u tekstu piše kroz svoju svijest i točku gledišta. Te su točke gledišta u velikoj većini slučajeva subjektivne, zbog čega se dovodi u pitanje vjerodostojnost, odnosno faktografičnost teksta, a samim time i žanra općenito. Može se reći da je zbog toga autobiografija idealan primjer odnosa stvarnosti i naracije jer su u autobiografskom tekstu svi događaji, osjećaji i trenutci prikazani i interpretirani samo iz perspektive samoga autora kojeg se, između ostalog, u toj autobiografiji i analizira i predstavlja. Dakle, najvažnije je zapravo to da autor u fokus stavlja ponajprije sebe i svoju stvarnost, a tek onda događaje iz svoga života. Zbog toga postoji mogućnost da su neki dijelovi takvih autobiografija fiktivni pa su stoga brojni teoretičari književnosti odbacili pitanje faktografičnosti, odnosno vjerodostojnosti i istinitosti teksta kao kriterija određivanja autobiografskih tekstova. Zbog takvih se nedoumica oko određivanja strogih granica žanra autobiografije teoretičari ne mogu usuglasiti oko toga što je zapravo autobiografija.

1.2. Autobiografija u hrvatskoj književnosti

U hrvatskoj se književnosti, slično sa svjetskim trendovima, pojam autobiografije relativno kasno uspostavlja, otprilike u 19. stoljeću. Međutim, to ne znači da hrvatski autori dotada nisu pisali tekstove koji su sadržavali autobiografska obilježja, nego se nisu pojedinačno shvaćali kao autobiografija. Vinko Brešić piše kako hrvatska kultura i počinje autobiografski, odnosno da je na Bašćanskoj ploči prva zapisana riječ bila „Ja“. Međutim, za potvrđivanje i dobivanje statusa književnog oblika potreban je kontinuitet te tradicija i svijest o posebnosti dotičnoga oblika. Stoga hrvatska autobiografska praksa bilježi povremenu pojavu ovakvih vrsta teksta, ali svoju žanrovsku verifikaciju dobiva tek u modernom književnom sustavu (Brešić 2015: 159).

Može se reći da je autobiografija kako u Europi, tako i u Hrvatskoj prvotno bivala marginaliziranom te da tek nešto kasnije doživljava procvat i privlači interes čitatelja, znanstvenika i književnih teoretičara.

Proučavanjem književnih tekstova radi utvrđivanja pojavnosti autobiografije i autobiografskih elemenata u hrvatskoj književnosti bavila se Andrea Zlatar koja je došla do zaključka da prvi pisani autobiografski trag potječe čak iz 14. stoljeća te se do 18. stoljeća autobiografski elementi pojavljuju na latinskom jeziku. U 19. stoljeću brojni hrvatski pisci pišu autobiografske tekstove, najčešće u obliku prave autobiografije, ali se autobiografski elementi pojavljuju i u romanima i putopisima, u kojima se najčešće izbjegava autobiografski ugovor i trokut identičnosti između autora, pripovjedača i lika. S vremenom se produkcija autobiografskih tekstova u hrvatskoj književnosti sve više obogaćuje pa tako i broj književnica koje pišu autobiografiju raste. Usljed toga se u drugoj polovici 20. stoljeća pojavljuje fenomen takozvanog “ženskog pisma”, prema kojemu se pojavljuju novi načini interpretiranja i analiziranja prikaza književnica u njihovim autobiografijama. Ono što “žensko pismo” posebice obilježava i po čemu se ono razlikuje od svih ostalih pojavnosti ženske literarne produkcije jest upravo autobiografski diskurs i autotematizacija pa se može reći da su upravo književnice bile te koje su uspostavile temeljne modele autobiografskih tekstova u Hrvatskoj.

„Žensko pismo“ može se još objasniti kao želja autorica za samopotvrdom te jednakošću i ravnopravnošću u odnosu na muškarce. U ženskom se pismu ponajprije tematiziraju feministička pitanja, odnosno uloga i položaj žene u patrijarhalnom društvu, zatim žudnja za muškarcima, vlastita spolnost, obiteljski odnosi. Karakteristike su takvoga pisma izrazita subjektivnost, ispovjedni ton, naglašavanje vlastitog identiteta, fragmentarnost, miješanje stvarnosti i fikcije. Muško pisanje postavlja se kao „norma“ jer se smatra da žene pri pisanju pretjeruju u senzibiliziranju te da se muškarci nemaju potrebu dokazivati i utvrđivati svoj socijalni status. Muškarci mogu pokušati pisati „žensko pismo“, ali čak i da ga napišu pod ženskim pseudonimom, po načinu pisanja lako će se moći zaključiti da je i dalje riječ o muškarcu jer će, primjerice, ostaviti slabiji dojam na čitatelja. Isto vrijedi i za žene.

1.3. Ženski subjektivitet u hrvatskoj književnosti

Što se tiče ženske pojavnosti u autobiografskom modusu u 19. stoljeću, važno je ovdje spomenuti Dragojlu Jarnević i njezin *Dnevnik*, koji je po svom žanru izrazito blizak autobiografiji. Svoj je *Dnevnik* pisala tijekom cijeloga života, a objavljen je tek posthumno. Može ga se čitati kao uvid u to na koji način književnice konstituiraju same sebe u svojim tekstovima.

U monografiji koja je posvećena Dragojli Jarnević i njezinu opusu Divna Zečević o *Dnevniku* piše kako s Jarnevićkinim *Dnevnikom* hrvatska književnost dobiva književno djelo koje je usredotočeno na vlastito, dakako, subjektivno proživljavanje i sagledavanje osobne sudbine. Pažnja je usmjerena na svakodnevni život u kojem se, i kojem se usprkos, razvija individualnost u potrazi za svojim identitetom. Tako se u složenom i značajnom trenutku društvenog i povijesnog razvoja, kao pojedinac pažnje usmjerene na svoju usamljenost i subjektivnost javlja – nimalo slučajno – žena.“ (Zečević 1985: 23).

Iz Dragojlinog *Dnevnika* može se iščitati potreba za određenjem vlastitoga identiteta i subjektivnosti, a zatim i odnos između njezinoga pretpostavljenog društvenog i književnog identiteta s intimnim, emocionalnim identitetom koji se konstituira tek u dnevničkim zapisima kroz jezično iskazivanje vlastite „drukčijosti“ i samosvojnosti (Perić 2017: 11). Međutim, važno je spomenuti razliku između dnevnika i autobiografije. Naime, glavna karakteristika dnevnika je

kronologija, odnosno način na koji se subjekt razvija i gradi svoj identitet kroz vrijeme pomoću bilješki koje nastaju usporedno s vremenom, dok je jedno od glavnih obilježja autobiografije to da se takav tekst piše s vremenskim odmakom, odnosno nakon što autobiografski subjekt doživi i proživi duži period svoga života, on se tada retrospektivno osvrće na sve događaje, misli i osjećaje koji su se odvijali u prošlosti, na čitav razvoj svoga identiteta. Iz te se usporedbe može zaključiti kako je dnevnik vjerodostojniji od autobiografije jer se usredotočuje na jedan određeni dan, tjedan ili mjesec, dok se pri pisanju autobiografije subjekt naknadno prisjeća događaja pa postoji mogućnost da događaje koje je doživio u prošlosti te način na koji ih je doživio u tom trenutku neće percipirati na isti način kao i za vrijeme pisanja autobiografije. Vrlo je lako moguće da će autor nešto nadodati ili o nečemu duboko promišljati.

Postoji još jedna važna razlika između autobiografije i dnevnika, a tiče se objavljivanja i čitateljske publike. Autobiografija je sama po sebi namijenjena čitanju, dakle podrazumijeva se da na neki način traži čitateljsku publiku. Dnevnik nije uvijek namijenjen čitanju. Neki su dnevnici napisani s namjenom da ih čita isključivo njihov autor, a za neke je sam autor odredio da će biti podijeljene s čitateljima ili su čitatelji sami zahtijevali objavu autobiografije pojedinih autora. Dragojla Jarnević svoj je *Dnevnik* sama predodredila za čitanje, uz naputak da se on objavi posthumno, deset godina nakon njezine smrti. Svi detalji od njezinog javnog života do onih najintimnijih i emocionalnih ispovijesti o osobama, osjećajima i događajima iz njezine privatnosti dospjeli su u ruke čitateljima. Prema tome, može se reći da je Dragojla Jarnević svojim *Dnevnikom* postavila temelje za sve buduće hrvatske književnice koje se odluče napisati svoju autobiografiju, a koje su na isti ili sličan način djelovale u vlastitom životu. Dakle, one će se ugledati na Jarnević kada budu pripovijedale o svome privatnom i javnom identitetu, uglavnom bez cenzure.

Može se reći da se i Mani Gotovac pisanjem ugledala upravo na Jarnevićkin *Dnevnik* kada je u pitanju komentiranje društvenih i političkih prilika u određenom periodu njihovih života te uz to i prikazivanje socijalnog identiteta. Dragojla je u svom *Dnevniku* pisala o tome kako nije mogla pronaći životnog suputnika, kako se nije uklapala u društvo, opisivala je izrazito napet odnos sa svojom obitelji, bolesti, odbačenost te općenito svoju nesreću. Slično je napravila i Mani Gotovac; pisala je o svojim dvama propalim brakovima, zabranjenoj ljubavi Gorkom kojeg je, taman kada je dobila slobodu ostvariti intimnu vezu s njim, izgubila zbog njegove bolesti. Na poslovnom planu nailazila je na brojne prepreke u ljudskom obliku, primjerice na Milasa i sve ostale koji su htjeli

opovrgnuti njezin kazališni rad jer su smatrali da kroz predstave otkriva zabranjene stvari i strogo čuvane tajne o tadašnjoj hrvatskoj političkoj sceni, ali Gotovac je, baš kao i Jarnević, bila neustrašiva. Nadalje, i sama je pisala o svojim tegobama, između ostalog i o moždanom udaru. Cijeli joj je život bio nesreća, ponajprije zbog gubitka svojih najbližih, najdražih. I Dragojla i Mani bile su žene koje su rušile stereotipe u svakom smislu i području života te se nisu ustručavale ponašati nekonvencionalno, suprotno onom ponašanju koje je za njih bilo predodređeno u ondašnjem patrijarhalnom društvu, probijajući tako granice javnog i privatnog života. Osim toga, Jarnević je pisala i o vlastitom tijelu te njegovom ugađanju, a isto je to i Mani Gotovac bez cenzure napravila u svojoj autobiografiji kada je opisivala intimne odnose s Gorkim, do zadnjeg detalja, potpuno intimno, bez zadržke, slikovito. Stoga se može reći da je Dragojla Jarnević još u devetnaestom stoljeću postavila temelje za pisanje o intimnosti vlastitog tijela i identiteta općenito te o samostalnosti žena i potrebom za stavljanjem znaka jednakosti između prava muškaraca i žena. Mani Gotovac za pisanje svoje autobiografije krenula je njezinim stopama te bez trunke srama na sličan način kao i Dragojla Jarnević iznijela detalje iz svoga života.

2. Mani Gotovac

S obzirom na njezinu medijsku eksponiranost i ulogu koju je imala u hrvatskoj kulturi i društvu, o Mani Gotovac možemo doznati mnoge činjenice iz njezina života. Mani Gotovac rođena je u urbanoj obitelji, 12. studenog 1939. godine u Splitu. Njezin otac Zdravko bio je odvjetnik, a majka Maria Danira bila je dramska umjetnica. Oboje su porijeklom bili Dubrovčani. Mani je kao dijete bila izrazito buntovne naravi. Njezino ime od rođenja bilo je Julija Birimiša jer svećenik nije želio pristati na to da ju krsti kao „Mani“ s obzirom na to da u katoličkome kalendaru ne postoji takvo ime. Kasnije, kada je Julija postala punoljetna, preuzela je ime Mani, a njeni su je prijatelji iz dragosti nazivali „Mande“.¹

Kada je imala 21 godinu, upoznala je Petra Gotovca i udala se za njega. Nakon toga počela je javno djelovati. U braku su dobili kćer Katju. Njihov je brak trajao 14 godina, nakon čega su se rastali te je Mani zadržala prezime Gotovac jer ju je pod tim prezimenom javnost već uvelike poznavala. Mani se nakon nekog vremena udala za svoga drugog supruga Željka Senečića, koji je bio scenograf i slikar, a s kojim je provela zajednički život u trajanju od 25 godina. u braku su dobili djevojčicu Anu, koju je Mani od milja zvala „Anušak“, a koja se u dobi od samo pet godina razboljela te, nakon brojnih neuspješnih pokušaja liječenja, preminula od inoperabilnoga tumora. Njezina kći Katja podarila joj je troje unučadi; dječaka Jakova te dvije djevojčice Brinu i Niomu.

Mani se zaposlila na Radio Zagreb šezdesetih godina. Ondje je bila zadužena za pisanje kazališnih kritika, ali nije imala dopuštenje da ih čita zbog nemogućnosti pravilnog izgovora slova „r“. Stoga je Mani došla na ideju da svaki puta kada treba napisati riječ koja sadrži slovo r, razmisli i pokuša ju zamijeniti nekom drugom riječju koja u sebi ne sadrži slovo r. Tako je uspjela napisati pozamašan broj kritika u kojima se nije pojavljivalo slovo r te je ubrzo nakon toga dobila dopuštenje za čitanje kritika na radiju.²

Osim toga, vodila je emisije o kazalištu na TV Zagreb, a svoje je kritike objavljivala u tjednicima Telegram i Hrvatskom tjedniku, te je u isto vrijeme djelovala i kao voditeljica pressa

¹ Biografija Mani Gotovac. <https://www.biografija.com/mani-gotovac/> (21.8.2021.)

² <https://dnevnik.hr/showbuzz/zanimljivosti/zivotna-prica-mani-gotovac---582937.html> (21.8.2021.)

na Dubrovačkim ljetnim igrama. U razdoblju od 1973. do 1980. bila je sudionikom Hrvatskog proljeća zbog čega je, ne svojom voljom, prestala biti voditeljicom pressa, a uz to joj je zabranjen i rad u medijima i visokotiražnim novinama. Osim u već spomenutim tjednicima, Mani je svoje kritike objavljivala i u časopisima za kazališnu umjetnost; Prolog, Scena i Sipario. Od 1985. do 1992. obavljala je ulogu predsjednice Društva kritičara i teatrologa Hrvatske.³

Mani je intenzivno djelovala na svim poljima vezanim uz kazalište i glumu, te je bila suradnikom na raznim festivalima i u raznim odborima. Nakon niza ratnih događanja u Hrvatskoj 1991. godine, dala je ostavku.

Za vrijeme trajanja njezine zavidne kazališne karijere puno je puta obavljala ulogu ravnateljice, voditeljice i selektorice, a ono što je najznačajnije je to da je bila prvom intendanticom u povijesti hrvatskoga kazališta. Teatar & TD pod vodstvom i ravnateljstvom Mani sudjelovao je na brojnim međunarodnim festivalima te primio mnoge nagrade, kako u svojoj zemlji tako i u inozemstvu. Za vrijeme obavljanja dužnosti intendantice u Hrvatskom narodnom kazalištu Split i Hrvatskom narodnom kazalištu u Rijeci, u teatar je uvela i mnogobrojne poznate ličnosti kao što su Severina Vučković, Damir Urban, reperska grupa TBF te mnoge druge. Osim toga, osnovala je i Međunarodni festival u Rijeci pod nazivom „Riječke ljetne noći“ te događaj „Pisci pod zvijezdama“.⁴

Nakon što je otišla u mirovinu, zaokupila se pisanjem svojih romana, od kojih je prvi „Fališ mi – prva knjiga zima/proljeće“, izdan 2010. godine, a drugi „Fališ mi – druga knjiga jesen/ljeto“, izdan 2011. godine. Godine 2013. izlazi novo nadopunjeno izdanje ovih dvaju romana pod nazivom „Fališ mi: u proljeće, u jeseni, u ljeto, u zimi“. Mani je objavila sveukupno devet knjiga, a ovaj je svijet napustila na svoj 80. rođendan, 12. studenog 2019. godine.⁵

³ Biografija Mani Gotovac. <https://www.biografija.com/mani-gotovac/> (21.8.2021.)

⁴ Biografija Mani Gotovac. <https://www.biografija.com/mani-gotovac/> (21.8.2021.)

⁵ <https://dnevnik.hr/showbuzz/zanimljivosti/zivotna-prica-mani-gotovac---582937.html> (21.8.2021.)

Prilog 1. Mani Gotovac u djetinjstvu.

Prilog 2. Mani Gotovac u mladosti.

Gradsko vijeće Splita imenovalo intendanta HNK **Mani Gotovac dobila potporu većinske "opozicije"**

Politička borba oko izbora novog intendanta splitskog HNK okončala se porazom vijećnika HDZ-a i njihova kandidata, dosadašnjeg intendanta, Rade Perkovića

SPLIT - Gradsko vijeće Splita imenovalo je jučer s 13 glasova za, pet protiv (HDZ) i dva suzdržana vijećnika Mani Gotovac za intendanta splitskog HNK. Ako ministar kulture Božo Biškupić potvrdi ovo imenovanje, Mani Gotovac će 1. listopada sjesti na mjesto dosadašnjeg intendanta Rade Perkovića.

Perković će, pak, ostati ravnateljem Splitskoga ljeta, a vodit će i Marulićeve dane, festival koji je utemeljio. Odluci Gradskoga vijeća kao predstavničkoga tijela grada Splita, vlasnika kazališta, prethodila je živopisna rasprava.

Nansi Ivanišević je tako pročitala stav kluba vijećnika HDZ-a u kojem, među ostalim, stoji kako vijećnici HDZ-a misle da se izbor vršio prema političkoj podobnosti, a ne stručnosti, jer se Rade Perković "dokazao kao stručnjak".

Prema njezinim riječima, ministar kulture Božo Biškupić, Zlatko Vitez, savjetnik predsjednika Republike i premijer Zlatko Mateša drže kako je Rade Perković najbolji intendant. A splitski HNK najviše je nagrađivana kazališna kuća u Hrvatskoj. Međutim, unatoč potpori utjecajnih kulturnih djelatnika Republike te vijećnika HDZ-a, inače manjinske stranke u splitskom Gradskom vijeću, glasovi većinskoga bloka HSLS-HNS, SDP-a, ASH-a i HSU-a donijeli su četverogodišnji intendantski mandat Zagrepčanki Mani Gotovac. Ona je izabrana među šest predloženih kandidata: Siniše Poljaka, Cynthia Hansel-Bakić, Mihovila Popovca, Vlatka Perkovića i, naravno, njegova prezimenjaka Rade.

D. Colović

Prilog 3. Članak koji je osvanuo u novinama kada je Mani postala intendanticom HNK Split.

JAKOV GOTOVAC BORČIĆ, PRAUNUK JAKOVA GOTOVCA I UNUK MANI GOTOVAC, OSVOJIO GLEDATELJE PREDSTAVE »JAZZ«

Probe draže od igre i kupanja

Scena iz predstave - Jakov Borčić i Zoran Prodanović - Prlja

Jakov pjeva, pleše i glumi

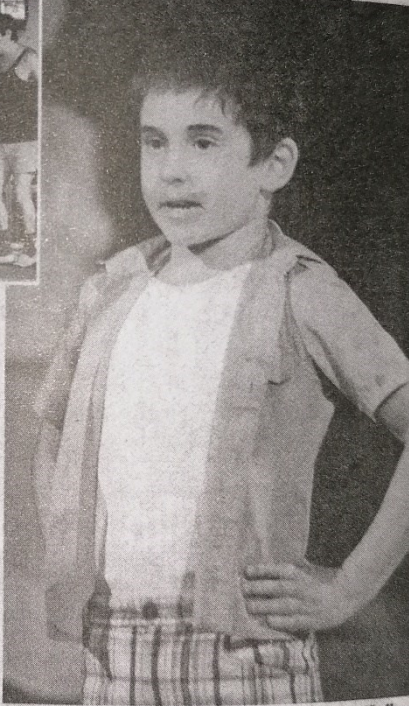
Da je Jakov pravi profesionalac potvrdili su nam i njegovi stariji kolege, ispričavši nam kako je on, za šestogodišnjaka, vrlo ozbiljno pristupio radu na ulozi

Šestogodišnji Jakov Gotovac Borčić u predstavi »Jazz«, radenoj prema drami Filipa Šovagovića, čiju režiju potpisuje Ivica Buijan, tumači ulogu Jakova. Simpatičan Jakov svojom je glumačkom interpretacijom dobar dio publike oborio s nogu. A da mu gluma predstavlja »ljubav« govori u prilog ono što nam je ispričao tijekom domjenka na otvorenju Riječkih ljetnih noći. Naime, kad smo Jakova upitali kako mu je na probama, je li mu dosadno i ne žali li za kupanjem i igrom, u jednom nam je dahu rekao da je

njemu na probama jako lijepo i da su mu one draže od igre i kupanja. Da je Jakov pravi profesionalac potvrdili su nam i njegovi stariji kolege, ispričavši nam da je on, za šestogodišnjaka, vrlo ozbiljno pristupio radu na ulozi. Jakov Gotovac Borčić sin je Katje Gotovac, kćeri intendantice HNK Ivana pl. Zajca Mani Gotovac. Njegov je pradjed Jakov Gotovac, autor komične opere »Ero s onoga svijeta«, a djed Pero Gotovac, autor filmske glazbe, producent, skladatelj i aranžer.

S. URAN

Četvrta generacija obitelji Gotovac - šestogodišnji Jakov

Prilog 4. Unuk Mani Gotovac.

3. *Fališ mi*

Knjiga *Fališ mi* autorice Mani Gotovac autobiografski je roman koji je ponajprije bio tiskan u dva dijela; prva knjiga *Fališ mi Zima / proljeće* tiskana je 2010. godine u nakladništvu Profila, a druga knjiga *Fališ mi Jesen / ljeto* 2011. godine, također u nakladništvu Profila. Novo, nadopunjeno izdanje knjige nosi naziv *Fališ mi: u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi*, a tiskano je u siječnju 2013. godine u Zagrebu od strane Profil Internationala. Autobiografija Mani Gotovac izazvala je veliku pozornost, kako medijsku tako i onu šire javnosti jer je u njoj iznijela i poneke detalje iz svoga života koji javnosti do tada nisu bili poznati. Javnost je najviše zaintrigirala priča o njezinoj malenoj djevojčici koja je kao petogodišnjakinja izgubila borbu protiv tumora na mozgu te detalji o tome kako se Gotovac nosila sa smrću svoje kćeri. Brojni čitatelji bili su time pogođeni te su, bez obzira na onaj dio autobiografije u kojemu se Mani nije prikazala sveticom, iskazali veliko i iskreno poštovanje prema autorici jer smatraju da je bila potrebna velika snaga za prebroditi nešto takvo te uz to nastaviti živjeti i djelovati u kazalištu.

3.1. Prvo poglavlje: *Usuditi se ljubiti – proljeće*

Radnja u prvome poglavlju započinje u proljeće 1968. godine kada pripovjedačica Mani dolazi u posjet Gorkom u Varaždinske Toplice. Ondje u njegovoj bolničkoj sobi vode ljubav, što Mani detaljno opisuje; iznosi svoje misli i osjećaje za vrijeme toga akta. Potom retrospektivno opisuje kako su se upoznali, vrijeme i mjesto toga događaja, otprilike godinu dana ranije u *Gradskom podrumu* te se čini kako je to bila ljubav i privlačnost na prvi pogled. Gorki je bio političar, oženjen suprugom Olgom s kojom je imao dva sina. Bez obzira na to, Mani je i dalje osjećala neopisivu privlačnost i strast između nje i Gorkoga. Nije joj bilo važno ni to što je i ona sama udana žena, što kod kuće ima i supruga Petra i dijete, malenu kćer Katju. Nije ju pekla savjest ni zbog čega. Dugo su se Mani i Gorki potajno viđali. Odlazili su na vikende zajedno, dok je njezin suprug mislio da je otišla na poslovni put. Uživali su jedno u drugom, upijali svaki zajednički trenutak, svaki uzdah, poljubac, riječ, svaku misao, lomile su ih strasti. Mani se osjećala kao da je cijeli život to čekala, kao da je Gorki njena prava ljubav. Može se reći da je i on gajio gotovo jednake osjećaje

prema svojoj ljubavnici. Uvijek su znali što onaj drugi misli bez da su si rekli jedne riječi. Obasipao ju je pažnjom, ljubavlju, svime onime za što je bila zakinuta sve ove godine. Bili su ovisni jedno o drugom, kako je i sama napisala, dok su se u društvu ponašali kao da su samo prijatelji i ništa više od toga. Odlazili su zajedno na raznorazne predstave, koristeći priliku da što više budu zajedno, da zajedno putuju diljem Hrvatske, bježeći tako od realnosti i svojih pravih partnera kojima očigledno nisu bili u potpunosti zadovoljni. Seks s Gorkim za Mani je bilo kao punjenje baterija. Taman onoga dana kada je Mani posumnjala da je trudna, Gorki je drugoga dana bio uhićen iz političkih razloga i odveden u zatvor u Lepoglavu. Pripovjedačica Mani kaže da je za nju život stao. Nije mogla spavati noćima pa je lutala ulicama Zagreba dok je njezina malena kći Katja spavala. Nekoliko ga je puta posjetila u zatvoru. Gorki je naočigled izgledom propadao, bio je jedva prepoznatljiv; izgubio je kilograme, ošišao se, ispali su mu zubi. Na Mani se također vidjelo da je poprilično loše, ali su oni i dalje jedno drugom bili najljepši, najdraži. Mani je izgubila bebu. Olga je oboljela od raka.

3.2. Drugo poglavlje: *Mamica – jesen*

Siječanj je 1983. godine. Mani i Seneka uživaju u svome anđelu, Anušku. Opisuju se radosna jutra puna ljubavi i sreće, dani ispunjeni toplinom. Prava obiteljska idila. Tu bezbrižnu idilu prekine jedan trenutak u kojemu Ana neobjašnjivo padne i ostane bez daha za sekundu. Mani uz pomoć svog majčinskog instinkta shvati da nešto nije u redu te odmah nazove svog dobrog obiteljskog prijatelja Dešu koji je šef Dječje klinike u Klaićevoj bolnici te ga zatraži hitan pregled kod neurologa za Anu. Odmah drugo jutro odlaze na dogovoreni termin. Nakon pregleda, doktorica uputi Anu na CT glave jer postoji sumnja na tumor na mozgu. Na CT-u se ustanovi da Ana ima inoperabilni tumor na mozgu pa doktorica objasni Mani kako za njeno stanje ne postoji lijek te da iskoriste svaki trenutak koji joj je preostao. Pripovjedačica Mani odbija činjenicu da se njeno dijete neće izliječiti te potegne veze za operaciju u Ljubljani. Nažalost, liječnici nisu mogli učiniti ništa jer je tumor zahvatio sve živce i vitalne centre u mozgu. No, Mani ni unatoč tomu ne odustaje pa odlazi s Anom u kliniku Villejuif u blizini Pariza, koja je jedna od najboljih klinika u Europi. Mani i Ana provode dane i tjedne u Villejuifu, kontaktiraju ih brojni prijatelji, šalju im pisma, svi s istim ciljem; željama za brzim i uspješnim izlječenjem. „Ana leži nijema, zatvorenih

kapaka, s pokretnim infuzijama...” (Gotovac 2013: 154). Nakon nekog vremena, Ana polako, koliko koliko, dođe k sebi te ju otpuste iz Villejuifa uz objašnjenje da se tumor smanjio, ali nije nestao te da treba ponovno doći na kontrolu za mjesec dana. Mani, nadajući se da će more uspjeti pomoći njenoj kćeri, odvede malenu djevojčicu u Mokošicu. „Još uvijek vjerujem kako more može razbiti bolestinu i nanovo pokrenuti životne kanale. Doživljam ga kao melem za svaku vrstu nevolje.“ (Gotovac 2013: 178). Međutim, Anino stanje stagnira, čak se počinje i pogoršavati. Pokušavaju pronaći pomoć na svim stranama svijeta, od Londona, Houstona do Tokija, ali je odgovor uvijek isti. Medicina je ovdje nemoćna. Posljednjih dana siječnja i prvih dana veljače 1984. godine Ana je jako patila. Trpjela je užasne bolove, jedva je disala, krvarila je iz usnica. 3. veljače 1984. godine u 18 sati i 30 minuta zauvijek je zatvorila svoje malene oči i utonula u vječni san okružena liječnicima i svojom mamicom, koja nije bila svjesna što se zapravo s njenim Anuškom upravo dogodilo jer je primila injekcije za smirenje, mislila je da samo spava. Za njezin sprovod Mani je odlučila biti lijepa na svaki način; napravila je novu frizuru i make up, odjenula najljepšu odjeću koju je imala te tako posljednji put ispratila svoju malenu. Vrijeme prolazi. Mani vjeruje kako je Ana živa te da se samo preselila na Mirogoj gdje sada stanuje. Kada bi skuhala ručak, Mani bi u zdjelice stavila hranu i ponijela ju na Mirogoj kako Ana ne bi bila gladna. Ponekad i legne na grob, na hladni mramor, uz svoje dijete. U obitelji se svatko povukao na svoju stranu, ne razgovaraju o Ani. Mani čak odbija i seks sa svojim suprugom jer ju i sama pomisao na taj čin tjera na povraćanje. U međuvremenu, Mani izgubi i oca. Jednoga dana primi telefonski poziv. Bio je to Gorki koji ju je zamolio da se nađu. Bio je na slobodi. Vjerovala je kako će ju jedino on razumjeti, kako njemu može reći da je njezina Ana i dalje među živima. Nakon što je to čuo, Gorki se zabrine za Mani te ju suoči s istinom koja ju intenzivno pogodi, do te mjere da joj pozli i završi u Vinogradskoj bolnici na infuzijama. Mani nakon nekog vremena otputuje u Mokošicu, oporavlja se, radi uobičajene stvari, druži se s ljudima. Poželi pokrenuti teatar.

3.3. Treće poglavlje: *Žena od teatra – ljeto*

U travnju ili svibnju 1992. godine, za vrijeme trajanja rata, Mani postaje upraviteljicom Teatra &TD. Okuplja cijeli ansambl, upoznaju se, dogovaraju se što će i kako dalje, čiste skladišta u okrugu &TD-a. To zasmeta ravnatelju Studentskog centra Milasu pa joj pokuša stati na put, ali je

Mani neustrašiva. Javno objavljuje otvorenje sezone i najavljuje nadolazeće predstave. Mediji bruje o Teatru &TD. Organiziraju se brojne predstave, sve su uspješne, Gorki se također pojavljuje kao gledatelj. Sve je to za Mani uspjeh. Budi se u njoj ono što je davno zamrlo – želja za seksom i ljubavi. Ponekad se čuju telefonom i dogovore viđanje. Teatar &TD gostuje po obali, privlači sve veću pozornost. Mani sazna da Seneka ljubuje s drugom ženom, Jagodom Kaloper. Spakira njegove stvari i odjeću te naruči taksi koji ju odveze do Jagodina stana ispred čijih vrata Mani ostavi kofer. Ostala je sama. Milas se ponovno pobuni te zabarikadira sva ulazna vrata kako bi spriječio ad Teatra &TD. Baš je toga dana do teatra svratio Gorki, a Mani se sjetila da postoje još jedna skrivena vratašca. Srećom uspjeli su ući. Strasti ih ponesu te prvi put nakon dugo godina uživaju u vođenju ljubavi. Novogodišnje praznike provode zajedno u Trstu, gdje se Mani razboli, a on ju čuva i njeguje. Planiraju i budućnost zajedno. Ubrzo nakon toga Gorki umire u 63. godini od srčanog udara. Mani je još jednom ostala sama, izgubila i svoju najveću životnu ljubav.

U jesen 1998. godine Mani postaje intendanticom Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Uz brojnu podršku, postojala je i snažna oporba. Ali, Mani je ponovno neustrašiva. „Tjeram svoje. I na sceni i u medijima.“ (Gotovac 2013: 358).

Međutim, zbog brojne opozicije, Mani nije dobila produženje mandata, stoga je napustila Split. U jesen 2003. godine imenovana je intendanticom Hrvatskoga narodnog kazališta u Rijeci. Htjela je pokazati Splitu da ju nisu pokorili. Razvijala je kulturu brojnim predstavama, nitko od političara nije se miješao u njezin rad. Napokon je bila slobodna i vodila riječki teatar na putu po Europi.

Jakov, Katjin sin, jako je bio vezan uz baku, toliko da je krenuo njezinim stopama. Mani ga je uključila čak i u neke od njezinih predstava na Riječkim ljetnim noćima 2005. godine.

Po završetku mandata, Mani se vraća u Zagreb uz odluku da će početi pisati.

3.4. Četvrto poglavlje: *Luda čovječica – zima*

Pripovjedačica Gotovac poglavlje započinje opisom upoznavanja Jilla, svog budućeg prijatelja. Glavna nit radnje u poglavlju plete se oko njega. Dopisuju se putem elektroničke pošte, viđaju se, rađa se novo prijateljstvo. Mani je već pri prvome susretu osjetila neku vrstu privlačnosti

prema Jillu, bez obzira na to što je skoro 20 godina starija od njega. Jill je filmski režiser te s Mani rado vodi razgovore o filmu i kazalištu. On ju zatim pozove da ga posjeti u Firenci te ona sa sobom povede unuka Jakova, Katjinoga sina. Ponijela mu je stare knjige o Dubrovniku kako bi ih mogao proučavati. Nakon nekoliko dana provedenih u Firenci, vratili se kući te razmijenili nekoliko poruka putem elektroničke pošte. Prošlo je neko vrijeme u kojem nisu bili u kontaktu, dok joj jedne večeri u Mokošici nije zazvonio telefon. Bio je to Jill. Želio je doći k njoj drugoga dana, na što je ona bez razmišljanja pristala. Proveli su nekoliko noći zajedno, na starom madracu na sred dvorišta, razgovarajući, vodeći ljubav, uživajući. Mani je bila zadovoljna.

4. Elementi autobiografije u djelu *Fališ mi – u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi* Mani Gotovac

U sljedećim će poglavljima biti obrađeni neki od elemenata autobiografije koji se pojavljuju u autobiografskom djelu Mani Gotovac *Fališ mi – u proljeću, u jeseni, u ljetu, u zimi*. Obratit će se pozornost na kategorije pripovjednoga lica, vremena, prostora i autobiografskog diskursa. Tvrdnje koje se iznesu u spomenutim poglavljima bit će potkrijepljene citatima iz knjige.

4.1. Kategorija pripovjednog lica

Ono što je značajno i zanimljivo pri analiziranju svih vrsta pripovjednih tekstova jest pripovjedno lice. Kada se analiziraju tekstovi koji imaju obilježja fikcije (najčešće su to romani ili pripovijesti), naratologija postavlja pravilo da se pripovjedač i autor autobiografije nikada ne smiju poistovjećivati, bez obzira na prvo ili treće lice. Prema načinu upotrebe pripovjednoga lica u autobiografiji mogu se izvesti specifične strukturne razlike kojima se oblikuje pripovjedni tekst.

Jedna od osnovnih razlika je u tome sudjeluje li taj pripovjedač u radnji ili ne, odnosno pripada li on pripovijedanoj fikciji ili stvarnosti. S obzirom na to, taj pripovjedač tada može biti homodijegetski (pripovjedač koji sudjeluje u radnji) ili heterodijegetski (pripovjedač koji ne sudjeluje u radnji). U autobiografskim tekstovima spomenuta razlika nije relevantna jer je

pripovjedač uvijek povezan s radnjom i pripada joj. Osim toga, ako je u tom tekstu ostvaren Lejeuneov autobiografski ugovor, time se onda odražava identičnost pripovjedača i autora. Naime, imajući na umu kako u romanima pripovjedač u trećemu licu ne sudjeluje u području postajanja likova te kako on može ostvariti neosobno, odnosno distancirano pripovijedanje o njima, treba znati da se u autobiografskim tekstovima kod autobiografskog pripovjedača takav slučaj ne može ostvariti jer se taj pripovjedač nikada ne može u potpunosti izdvojiti iz opisanog svijeta i događaja, koliko god se on trudio ostvariti distancu, onako kako to radi pripovjedač u trećemu licu u romanima.

Nadalje, sagledavajući pripovjedno treće lice u autobiografskim tekstovima, može se vidjeti kako je na drugačiji način povezano s opisanom stvarnošću – pripovjedač se naknadno prisjeća prošlosti, i iz te se pozicije analiziraju prošle faze u razvoju lika. Fanz Stanzel u svome tekstu *Pripovjedni tekst u prvom i pripovjedni tekst u trećem licu* piše da ako je u takozvanoj fikcionalnoj prozi za pripovjedača od vitalne važnosti sve ono o čemu se pripovijeda u prvom licu, onda je u autobiografiji sve što se pripovijeda, neovisno u kojem licu, egzistencijalno važno za pripovjedača.

Opće je poznato da su autobiografije u velikoj većini pisane u prvome licu, međutim nije isključeno odstupanje od ovoga standarda. Naime, povremeno se može susresti i takozvana heterodijegetska autobiografija koja je napisana u trećemu licu. I Lejeune i Genette govoreći o autobiografiji u trećem licu iz naratološke perspektive ističu da nema ničeg u upotrebi trećeg lica što bi narušavalo identičnost glavnog lika i pripovjedača. Lejeune objašnjava kako je jedna od mogućnosti korištenja trećeg lica u autobiografskim tekstovima zapravo ponos ili poniznost. Što god da je od ovih dviju ponuđenih mogućnosti u pitanju, dolazi do stvaranja distance prema sebi kao opisanom liku, a ta distanca može biti primjerice vremenska, koja upućuje na to da se autor na neki način želi udaljiti od osobe koja je bio u prošlosti, koja, gledajući iz perspektive samoga autora, više ne postoji.

Mani Gotovac kroz cijelu se svoju autobiografiju držala prvoga lica, subjektivnosti, iskazivanja osjećaja. Jedini slučaj kada se koristila pripovijedanjem u trećem licu jest Anina samrtna naposljetku i smrt. Nekoliko dana prije nego što je Ana utonula u vječni san, točnije nekoliko sekundi prije nego što je pala u komu, rekla je svojoj majci: „Ovog ćeš me ljeta odvesti u Mokošicu. Bit će i moja plijateljica Petla s nama i onaj će nam libal donijeti libu i plovit ću s

tatutom i Katjom u balki i doći će nam u posjete Đive od mola... zašto se ti ne zoveš Đive od mola? Volim te mamice.“ (Gotovac 2013: 201). Od toga trenutka, Mani je sebe u svojoj autobiografiji referirala kao „Đive od mora“. Uslijedili su teški trenutci u kojima je Ana samo nepomično ležala, krvarila iz usnica, jedva disala. Vjerojatno se Mani pripovijedanjem u trećem licu željela odmaknuti od te mračne strane njihove prošlosti, nije se željela prisjećati tih kobnih trenutaka, odgurivala je svoju muku od sebe. Mislila je da ako te događaje opiše u prvome licu, da će joj se oni previše približiti, donijeti joj iste misli i osjećaje koje je imala u tim trenucima, da neće moći još jednom proživjeti ono što već jednom davno je. Nekoliko sati nakon Anine smrti, vratila se u njezinu sobu, potpuno nesvjesna što se dogodilo te rekla svojoj malenoj: „Bokić, Anušak, vidimo se sutra – rekla je.“ (Gotovac 2013: 207). Nije ni znala da ju nikada više neće ugledati živu. Čitajući navedenu rečenicu i imajući na umu razlog o korištenju trećeg lica pri pripovijedanju, lako se može shvatiti koliko je Gotovac u ostatku svoga života žalila zbog svoga tadašnjeg stanja, koliko ga je svih tih godina potiskivala u najdublje ponore svoje duše, samo kako se ne bi prisjećala te mračne prošlosti. Kao da na neki način sebe krivi što nije uspjela spasiti život svoga djeteta te kao da je i dio njezinog srca zauvijek odumro zajedno s Aninim cijelim. Gotovac i sama o tome u svojoj knjizi piše: „Ne mogu ni danas sustavno i promišljeno odgovoriti na pitanje kako sam se izvlačila i kako sam se izvukla iz pakla u kojem sam se našla nakon smrti male. Naprosto, kako sam preživjela? Nije to kod mene samo pitanje dementnosti i nemoći, to je vjerojatno i nagon za zaboravljanjem. Sada mi valja govoriti o skrivenom, o nečemu što valjda još uvijek prikrivam, prikrivam neke činjenice, neka zbivanja, neke osjećaje. Možda i zbog toga što se u našoj sredini toliko šuti o smrti.“ (Gotovac 2013: 208, 209). Vidi se kako se, kada je završila s opisivanjem događaja vezanih uz Anine posljednje dane i samu smrt, vratila na korištenje prvog lica za pripovijedanje autobiografije. Pretpostavlja se da se tada suočila sa svime što joj je život donio, oporavila se, prihvatila i naučila se nositi s gubitkom djeteta te, koliko god je to bilo moguće, nastavila živjeti dalje.

4.2. Kategorija vremena

Sljedeći je element koji je za autobiografiju ključan kategorija vremena, jer autobiografija podrazumijeva retrospektivan pogled na vlastiti život. Ono što biografiju razlikuje od, primjerice,

dnevnika, je to što dnevnik nastaje kontinuirano kroz neki period, razdoblje, godine ili desetljeća, dok autobiografija nastaje u odabranom trenutku. Dakle, u određenom periodu života, pisac autobiografije odluči čitav svoj život prenijeti na papir, pretočiti u riječi na papiru. Problem se javlja u tome da ako od određenog trenutka ili događaja koji autobiograf želi opisati prođe jako puno vremena, postoji mogućnost da će on tada, svjesno ili nesvjesno, želeći nadoknaditi svoje sjećanje, unijeti u istinite podatke i one koje je fikcionalizirao. Upravo je ta fikcionalizacija glavni neprijatelj autobiografa, jer može poljuljati vjerodostojnost autobiografskoga iskaza. Autobiografsko je vrijeme krajnje subjektivno i kao takvo podložno promjenama zbog različitih asocijacija, refleksija, osjećaja i autobiografovih naknadnih interpretacija proživljenog.

Helena Sablić Tomić prema kriteriju vremena izdvaja dva temeljna tipa autobiografija: asocijativne (tj. akronološke) i kronološki omeđene autobiografije. Autorica navodi „fragmentarno, prisjećajuće pripovijedanje koje ne slijedi kronologiju već referentnim odnosom prema predmetima, osobama ili događajima prikazuje osobni život (2002: 63) kao osnovnu karakteristiku asocijativne autobiografije. Svaka autorova asocijacija stvara po jedan narativni slijed koji formira vlastitu vremensku dinamiku. Kod ovakvih autobiografskih tekstova ne može se pronaći koherentnost u kronologiji, stoga se ona može očitati u motivima i asocijacijama koje su međusobno povezane, a koje se pojavljuju pri strukturiranju sjećanja i uspomena iz života pojedinca, ili u postupcima pri kojima asocijativni fragmenti teksta dijalogiziraju. Također postoji i mogućnost uklapanja metatekstualnih komentara u autobiografski tekst.

U asocijativnim, nekronološkim autobiografijama ostaje prisutan problem vremena, odnosno suodnos autobiografskog subjekta i njegova privatnog, životnog vremena prema vremenu svijeta, društva u kojem živi. Međutim, čak i kada se radnja u autobiografiji ne piše kronološkim slijedom, autobiografija svejedno ostvaruje svoju vremensku ograničenost pišući, primjerice, naknadno o određenom događaju koji je utjecao na izgradnju autorova identiteta. Nekronološki slijed događaja u autobiografiji ne podrazumijeva izostanak vremenske ograničenosti, već se ona kreira i na neke drugačije načine, a ne nužno kronološkim slijedom događaja.

S druge strane, glavna zadaća kronološkog tipa autobiografije je ograničavanje autorove životne priče, bilo to elementima društvenog ili kulturnog života ili predstavljanje nekog perioda u životu pojedinca usporedno društvenim, povijesnim ili političkim događanjima koji su za taj

period karakteristični, što je Mani Gotovac i učinila u prvom poglavlju svoje autobiografije kada je pisala o Gorkom i o situaciji u državi i gradu za vrijeme trajanja Hrvatskog proljeća.

Stoga, moglo bi se reći da je autobiografija Mani Gotovac kronološka jer se po poglavljima radnja odvija tijekom točno određenih godina, dok je samo na nekim dijelovima asocijativna, odnosno nekronološka, jer se, primjerice, u sred nekog poglavlja Gotovac referira na godine koje tek trebaju doći, a u kojima „iz budućnosti“ opisuje kako je događaj iz spomenutih godina utjecao u to vrijeme na nju. Na primjer, kada je opisala Aninu smrt 1985. godine, u sljedećem ulomku donosi informacije o jeseni 2011. godine u kojima piše kako se ona nosila sa smrću svoje kćeri te kako ni sama ne zna kako je uspjela ostati normalna i izvući se iz stanja raspadanja. Svoju je knjigu podijelila na četiri dijela, četiri poglavlja. Svaki od tih dijelova temeljno se odnosi na i opisuje jedan određeni element iz njezina života prema kojemu ona u tom poglavlju razrađuje priču. Primjerice, u prvome poglavlju knjige *Usuditi se ljubiti (proljeće)* radnja je opisana u vremenskom periodu od proljeća 1968. godine do ljeta 1973. godine. Mani piše o svojoj ljubavi s Gorkim, o njihovom ljubovanju i političkim prilikama koje su u to vrijeme bile na snazi. Odlazili su zajedno na kazališne predstave diljem Hrvatske dok su njihove obitelji mislile da su na poslovnim putevima. Gorki je bio političar pa je zbog svoga položaja završio u zatvoru u Lepoglavi, što je slomilo Mani: „U jednoj od mojih noćnih usamljenosti, pjevajući tužaljke ljubavi bez ljubavi, i u napadu goleme mržnje prema samoj sebi, uzela sam kuhinjske škarice i izrezala kosu. Veliki i dugi plavi uvojak bacila sam s bijesom u kantu za smeće. Potom sam pomno i precizno počela izrezivati dalje, ono što je ostalo od kose, još i još, sve dok nisam prvi put u životu bila ošišana na neurednu nulericu. To mi je priuštilo zadovoljstvo.“ (Gotovac 2013: 95).

U drugom poglavlju, *Mamica (jesen)* Mani na početku piše o događajima u siječnju 1983. godine, a završava s ljetom 1989. godine. Ovdje Gotovac piše o svojoj petogodišnjoj kćeri Ani koja je oboljela od inoperabilnog tumora na mozgu te kako pokušavaju učiniti sve da bi ju uspješno izliječili, međutim, ta je priča imala tužan završetak. Nakon što je opisala događaje iz veljače 1984. godine, Mani ubacuje epizodu iz 2011. godine u kojoj se prisjeća kako se nosila s gubitkom kćeri te kako ni sama ne zna kako je to razdoblje preživjela: „Ne mogu ni dan danas sustavno i promišljeno odgovoriti na pitanje kako sam se izvlačila i kako sam se izvukla iz pakla u kojem sam se našla nakon smrti male. Naprosto, kako sam preživjela?“ (Gotovac 2013: 208). Zatim Gotovac ponovno piše o veljači 1984. godine i danu sahrane malene Ane. Potom opisuje i smrt i

pogreb svog oca, staroga Birimiše, nakon čega kratko ubaci svoj osvrt u jesen 2011. godine, u kojemu piše kako smatra da je taj događaj bio za nju prekretnica dosadašnjeg života u patnji: „Možda je tu započelo otvaranje, proces izbacivanja onoga zatamnjenog i potisnutog.“ (Gotovac 2013: 229). Radnja se zatim ponovno prebacuje na 1985. godinu te uredno kronološki slijedi do 1989. godine.

U trećem poglavlju *Žena od teatra (ljet)* radnja se odvija od studenog 1991. godine do 2006. godine. U ovome poglavlju nema odmaka od postavljenog razdoblja, događaji su poredani kronološki. Gotovac piše o svojoj kazališnoj karijeri, o intendanturi i poljima na kojima je stvarala i radila, svojoj predanosti radu, a na kraju i ljubavi prema kazalištu: „Znala sam, pobijedit ću, bit ću upraviteljica &TD-a. Pokrenut ću teatar. Baš takav kakav želim. Baš zato što je rat.“ (Gotovac 2013: 267).

U četvrtom poglavlju *Luda čovječica (zima)* opisana je radnja između 2006. i 2009. godine. Događaji su također poredani kronološki, bez odstupanja.

4.3. Kategorija prostora

Za kategoriju prostora u autobiografskim tekstovima važno je napomenuti kako se prostor može podijeliti na dvije vrste; prva su vrsta prostori koji se ostvaruju u samom književnom tekstu, primjerice grad, selo, prostorija u kojoj se radnja odvija, dok su druga vrsta prostori koji se nalaze izvan književnog teksta, a koji djeluju kao poveznica između teksta i izvanjskoga svijeta.

U autobiografskim tekstovima, autori se najčešće u jednom trenutku prisjećaju vlastitoga djetinjstva te spominju i prostore, odnosno mjesta koja su im u tim godinama bila važna, a koja su također utjecala i na izgradnju identiteta pojedinca. Obično se autori prisjećaju svog rodnog mjesta ili nekog sela ili grada u koji su uvijek u djetinjstvu odlazili. Mani Gotovac u svojoj se autobiografiji prisjeća svoga djetinjstva u Mokošici te se uvijek tamo rado vraća, vjerujući kako je more lijek i spas za svaku životnu nedaću, zbog čega je i svoju malenu Anu željela odvesti ondje u nadi da tumor na njenom malenom mozgu nestati, osigurati sretno djetinjstvo i daljnji život: „Još uvijek vjerujem kako more može razbiti boleštinu i nanovo pokrenuti životne kanale. Doživljavam ga kao melem za svaku vrstu nevolje. Može Seneka misliti da je Mokošica balzam samo za

melankolike, impotentne, usamljenike i luđake, može misliti kako ja spadam u sve te zajedno, ali sretna sam što nas vozi u zračnu luku. Ana i ja letimo u Dubrovnik. U Gradu su uvijek smatrali da će njegova ljepota zaustaviti neprijatelja. Kao Dubrovkinja podrijetlom, potajno se nadam da će zaustaviti do kraja pohod morskih vlasulja u glavici moje curice. Taj njezin tumor posve je nalik morskoj vlasulji. Vidim to tamnocrveno otrovno stvorenje koje pruža svoje pipke u svim smjerovima. Sada je zaustavljeno u rastu, ali treba ga iščupati do dna.“ (Gotovac 2013: 178, 179). Osim toga, Mani ondje osjeća spokoj i mir te joj je odlazak u Mokošicu na neki način i bijeg od stvarnosti, ondje je slobodna u odnosu na svakodnevni život u Zagrebu, gdje su ju zamarala i politička, a i poslovna pitanja i problemi. Zbog toga je i često odlazila ondje s Gorkim, kako bi pobjegla od povećala koja su ju pratila u Zagrebu. “-Možeš li sutra u noći biti u Mokošici? – Ako sada krenem. – Kreni.” (Gotovac 2013: 80).

Važan dio kako Maninog života, tako i njezine autobiografije odvija se u klinici Villejuif u blizini Pariza. Ondje je sa svojom kćeri Anom provela jedan važan period u kojemu su se svim silama i različitim metodama pokušavali izboriti s Aninim tumorom na mozgu i odstraniti ga. Međutim, zbog prirode samoga tumora koji je zahvatio sve živce i vitalne centre u mozgu, liječnici sa svih strana svijeta složili su se oko jednoga – da Ani treba, koliko god je moguće, uljepšati posljednje dane, tjedne, mjesece života, jer za njeno stanje spasa nema. Tumor se ne može operirati. „Bolnička sestra donosi mi upute Villejuifa na kojima je zapisano otprilike ovo:

- tumor se smanjio ali nije nestao.
- ponovno morate na pregled u Villejuif za mjesec dana.
- možete na more, ali se morate strogo čuvati sunca.“ (Gotovac 2013: 178).

Nadalje, pisanje autobiografije ujedno je i jedan od činova pozicioniranja subjekta u društveni i kulturni prostor. Tako i Mani Gotovac u svojoj autobiografiji piše o svom položaju za vrijeme obavljanja dužnosti intendantice Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Od brojnih je dobila podršku i bili su joj desnom rukom pri obavljanju dužnosti, ali ipak su prevagnuli oni koji su bili protiv toga da na čelu HNK Split bude žena koja na scenu stavlja predstave koje se dotiču različitih političkih pitanja s ciljem otkrivanja kakvi su političari zapravo i koje su im namjere. „Političari i njihovi izravni ili javni uguznici, te novinari i kritičari Slobodne Dalmacije, pokretali su protiv nas postepeno ali nezaustavljivo stare i provjerene metode. S ciljem razaranja teatra. Jer je kritički

raspoložen prema društvu. Jer dovodi u pitanje njihove lažne vrijednosti. Jer izaziva, provocira, šokira. Milasi su se multiplicirali, množili, rasli, rastezali se, postajali čudovišta, zmajevi, nakaze... ne znaš tko te od kuda i gdje te očekuje.“ (Gotovac 2013: 357). „Nisu potrebne lomače. Dovoljni su mediji. Pokreće se ubrzo otvorena hajka protiv žene – intendantice. Kako splitski teatar sve više zauzima mjesto na kazališnoj karti Europe, tako napadi sve više rastu. (Gotovac 2013: 358). Prema tome, između redova se može iščitati Manina kritika prema postojećoj vlasti i načinu njihova djelovanja prema narodu. Smatra ih običnim lažljivcima koji nastoje zataškati svoje političke pothvate i narodu zamazati oči. Svim silama, nastoji se izboriti kako za sebe, tako i za teatar koji smatra ključnim za razvoj društva i kulture u tadašnje vrijeme. Međutim, opozicija je ipak bila jača te su Mani uredno „protjerali“ iz Splita, ne produživši joj mandat. „Otjerana sam iz Mrduše Donje. Uredno. Nije mi produžen mandat.“ (Gotovac 2013: 384). Iz navedenog može se primijetiti kako se Mani trudila afirmirati vlastiti javni rad i status u svijetu koji je bio strogo patrijarhalan i koji je kao takav ženama nudio minimalne mogućnosti za ostvarivanjem u željenom polju. Dakle, smatralo se da ženi nije mjesto u javnom prostoru te je koncept dostizanja moći pripadao isključivo muškome rodu, a Mani je bila čista suprotnost; ona nije željela biti odsutna iz javnosti, željela se izboriti za svoje pravo glasa u javnosti stavljajući na scenu predstave koje su se, između ostalog, doticale i tematike vezane uz politiku i političku scenu, oštro se suočavala s marginalizacijom.

4.4. Kategorija autobiografskog diskursa

U autobiografskim tekstovima autor sam odabire najprikladniji način za prikazivanjem vlastitog života i identiteta jer teži k tome da iskaže vlastitu individualnost. Helena Sablić Tomić opisuje nekoliko tipova autobiografskog diskursa u suvremenoj hrvatskoj autobiografskoj produkciji: polidiskurzivna autobiografija, literarizirana autobiografija, parodirana autobiografija i putopis (2002: 125). U polidiskurzivnoj autobiografiji autorica prepoznaje značajke postmodernističkog narativnog stila, kao što su kriza naracije, različitost međusobno spojenih diskursa, prekinuti slijed pripovijedanja uvođenjem nepredvidivog tona, metafikcionalne primjedbe upućene čitateljima, protuslovlje, permutacija, promjene gramatičkog lica i roda, miješanje povijesti i fikcije, sklonost asocijativnom fragmentarnom sjećanju, razotkrivanje

nesigurnosti, nepotpunosti i fluidnosti subjekta (Sablić Tomić 2002: 74-75). Literarizirana autobiografija ne predstavlja samo prikaz konkretnog iskustva pojedinca, nego u takvoj vrsti autobiografije može izabrati što će napisati za svoje čitatelje, može prešutjeti i prikriti istinu o svome životu. Budući da je parodija zapravo nagrdživanje svijeta i pravila po kojima živimo, onda se parodirani autobiografski tekstovi mogu shvatiti kao otpor prema tradiciji i vlasti.

Prema navedenim kriterijima, moglo bi se reći da je autobiografija Mani Gotovac polidiskurzivna jer, primjerice, Gotovac o smrti svoje kćeri piše samo fragmentarno i asocijativno, ne dajući više podataka ni opisa: „Onda se morala pozdraviti s Anom. Nježno i zaljubljeno kao i uvijek. – Bokić Anušak, vidimo se sutra – rekla je.“ (Gotovac 2013: 207). Ako se malo dublje promisli o napisanome, može se shvatiti da Mani u trenutku smrti svoga djeteta vjerojatno nije bila svjesna događaja koji su se oko nje zbivali zahvaljujući injekcijama za smirenje te u knjizi ne postoje podatci o tome kako je Mani preživljavala dane od 3. veljače do 6. veljače, odnosno od dana smrti do pogreba djevojčice. Jasno je da je, kao i svaka majka, bila izvan sebe, ali to ostaje na čitatelju da zaključi sam jer Gotovac o tim danima ne iznosi zapise. U nastavku poglavlja osjetna je nostalgija za svim lijepim trenucima koje je provela sa svojom malenom djevojčicom, nostalgija za njenim postojanjem. Zbog toga, Mani nije željela prihvatiti činjenicu da Ana više nije s njima među živima, jer je željela da je ona još uvijek kraj nje, u majčinom toplom zagrljaju. Stoga je Mirogoj nazivala Aninim novim domom, nosila joj hranu na njezin grob kako malena ne bi bila gladna, a često je Mani znala i leći pokraj svoje Ane, praveći joj društvo. „- Ana je živa. Živi na Mirogoju. Tamo joj je ljepše. Izabrala je zelenu livadu i svježi zrak... Uvijek je mrzila stanovati u gradu. – Kako živa? – pita Gorki, ne razumije o čemu Đive govori. – Nikome do sada nisam izgovorila tu jednostavnu živu istinu. Svatko bi mislio da sam luda. Ali ti me voliš, ti ćeš shvatiti, Ana je živa.“ (Gotovac 2013: 232).

Osim za svojom kćeri, Mani cijeloga života pati za Gorkim, i kada ga je imala i kada nije. Gorki je na neki način bio njezina zabranjena ljubav jer je bio oženjen, a i ona također udana. Kada je Gorki završio u zatvoru, Mani je jedva ostala zdrave pameti zbog toga što ga je djelomično izgubila. Po izlasku iz zatvora, neko su se vrijeme nalazili i provodili vrijeme zajedno, a kada su napokon počeli ponovno i slobodno uživati jedno u drugom, Gorki iznenada premine. Više od polovice svoga života Mani stalno gubi voljene i drage osobe. Stoga se u svojoj autobiografiji prisjeća svih tih i lijepih i ružnih uspomena koje su trajno obilježile njezin život. Može se reći da

je njezin autobiografski subjekt zapravo subjekt žalovanja; za Gorkim, za Anom, za propalim prilikama o teatru, za svime. Upravo su taj gubitak, nostalgija i žalovanje naveli Mani na stvaranje vlastite autobiografije.

5. Zaključak

Na kraju ovoga rada može se zaključiti kako autobiografski tekstovi bilježe svoj postanak relativno rano, ali se teorijski počinju obrađivati tek kasnije, otprilike u 20. stoljeću jer se smatralo da za autobiografiju nisu potrebna dodatna pojašnjenja i teorijski pristupi proučavanja jer ona objašnjava samu sebe, dakle, ona otkriva život pojedinca i razvoj njegovog identiteta kroz različite faze njegovoga života. Zbog nesuglasja oko univerzalne definicije autobiografije gotovo svaki teoretičar nudi svoju definiciju, a sve se one slažu u jednom, a to je već spomenuto opisivanje života pojedinca. Važno je ponoviti i Lejeuneov koncept autobiografskog ugovora koji određuje način čitanja autobiografskog teksta, pri kojemu čitatelj svojim čitanjem ovjerava jednakost autora, pripovjedača i lika. Autobiografija, kako u Europi, tako i u Hrvatskoj prvotno biva marginalizirana te svoj procvat doživljava tek kasnije, a može se reći da su književnice bile te koje su značajno utjecale na stvaranje i oblikovanje dominantnih modela hrvatske autobiografske proze. Stoga se kao ogledni primjerak uzima *Dnevnik* Dragojle Jarnević koji pruža uvid u to kako književnice kao žene konstituiraju same sebe u svojim tekstovima.

Pripovjedačica Mani Gotovac vodila je relativno buran život. Čak se može reći i da u njezinom životu ništa nije bilo trajno, osim njene patnje. Dva propala braka, smrt petogodišnje kćeri, zabranjena ljubav i naposljetku i smrt Gorkog, nekoliko neuspjelih prilika za teatar, život bez života. Mnogo puta na rubu ludila, ali ipak do kraja prisebna, zaokupljena pisanjem svojih knjiga, uključujući i ovu autobiografiju u kojoj je izrazito subjektivno i detaljno iznijela brojne detalje iz vlastitoga života, bez uljepšavanja i dramtiziranja, jer je njezin život već sam po sebi većinom bio tragedija. Brutalno iskreno i bez trunke srama napisana autobiografija.

Gotovac je svoju autobiografiju napisala u prvome licu, što se za autobiografiju i podrazumijeva, osim u dijelu kada je pisala o smrti svoje djevojčice, kada se koristila trećim licem. Moglo bi se zaključiti da je to zato što se nije htjela još jednom približiti tim trenucima, kao da je htjela zadržati distancu od tih potisnutih uspomena koje su ju zamalo dovele do ludila. Događaje u knjizi poredala je kronološki, tako da je ovdje riječ o kronološkom tipu autobiografije. Kada je u pitanju kategorija prostora u autobiografiji, Gotovac je Mokošicu, svoje rodno mjesto i obiteljsku kuću, i teatar smatrala svojim drugim domovima, stoga ta dva prostora za nju simboliziraju život. Osim toga kao treći prostor mogao bi se shvatiti Villejuif jer je Gotovac ondje pokušavala pronaći

spas za život svoje djevojčice. Dakle, svi su prostori za Gotovac od životne važnosti. Što se tiče autobiografskoga diskursa, autobiografija Mani Gotovac je polidiskurzivna jer se u njoj nazire nostalgčnost za prošlim vremenima, za lijepim danima provedenim s Gorkim i sa svojom malenom djevojčicom Anom, za kazališnim životom i svim onim što je za Mani bilo poput punjenja baterija.

Mani Gotovac i njezinu autobiografiju možete voljeti ili ne voljeti, ali pripovjedačica se predstavlja kao hrabra žena, koja živi, a ne preživljava, žena vrijedna poštovanja, žena koja je obilježila hrvatski teatar i koja će kao takva ostati zapamćena.

6. Literatura

1. Biografija Mani Gotovac. <https://www.biografija.com/mani-gotovac/> (21.8.2021.)
2. Brešić, Vinko. 2015. *Iz prve ruke. Nove autobiografije hrvatskih pisaca.* (sv. 1- 3) Zagreb: Alfa.
3. <https://dnevnik.hr/showbuzz/zanimljivosti/zivotna-prica-mani-gotovac---582937.html> (21.8.2021.)
4. Genette, Gérard. 2002. *Fikcija i dikcija.* Zagreb: Ceres.
5. Gotovac, Mani. 2013. *Fališ mi – u proljeću, u jesni, u ljetu, u zimi.* Profil Knjiga, Zagreb.
6. Lejeune, Philippe. 1999. *Autobiografski sporazum.* U: Autor, pripovjedač, lik (ur. C. Milanja). Osijek: Svjetla grada i Sveučilište J. J. Strossmayera, str. 201-236.
7. Perić, Martina. 2017. *Konstrukcija i reprezentacija identiteta u autobiografijama hrvatskih književnica 19. i 20. st.* Zagreb. Diplomski rad.
8. Sablić Tomić, Helena. 2002. *Intimno i javno. Suvremena hrvatska autobiografska proza.* Zagreb: Naklada Ljevak.
9. Sablić Tomić, Helena. 2002. *Moguća tipologija suvremene hrvatske autobiografske proze.* Republika, br. 5-6, str. 121- 148.
10. Stanzel, Fanz. 1992. *Pripovjedni tekst u prvom i pripovjedni tekst u trećem licu.* U: Suvremena teorija pripovijedanja (prir. V. Biti). Zagreb: Globus, str. 178-200.
11. Vidić, Adrijana. *Ženska autobiografija u Rusiji: Modeli osobnog i javnog.* 2011. Zagreb. Doktorski rad.
12. Zečević, Divna. 1985. *Dragojla Jarnević.* Zagreb: Zavod za znanost o književnosti. Sveučilišna naklada Liber.

13. Zlatar, Andrea. 1996. *Autobiografija na kušnji srednjovjekovlja*. U: Autotematizacija u književnosti (ur. M. Medarić). Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, str. 9-33.

8. Prilozi

1. Prilog 1. Mani Gotovac u djetinjstvu. (Gotovac 2013: 115)
2. Prilog 2. Mani Gotovac u mladosti. (Gotovac 2013: 116)
3. Prilog 3. Članak koji je osvanuo u novinama kada je Mani postala intendanticom HNK Split.
4. Prilog 4. Unuk Mani Gotovac.
5. Prilog 5. Mani Gotovac nije dobila produženje mandata za obavljanje dužnosti intendantice u HNK Split.